

جایگاه دانش شناختی قوم‌نگاری در آسیب‌شناسی اجتماعی در عصر جهانی شدن فرهنگ

مهدی کمری بیدکرپه - گروه معماری، واحد مهدی شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
محمد رضا قربانی پارام - گروه معماری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

درک چالش‌های محیطی، اجتماعی و اقتصادی سکونت‌گاه‌های غیررسمی مرحله‌ای با اهمیت برای طراحی سیاست‌ها و راه‌حل‌های اجرایی واقعی است. در این میان مطالعات در این زمینه باید از زیربنای علمی و خردورانه‌ای در پرتو عینیت داشتن با واقعیت‌های جاری جامعه برخوردار باشند تا بتوانند در زمینه بسترسازی فرایندهای برنامه‌ریزی و مدیریتی شهر قابل استفاده بوده و میزان اثربخشی اقدامات مدیریتی شهر را افزایش دهند. در این مقاله به بررسی جایگاه دانش قوم‌نگاری در مطالعات شهری به مثابه ابزاری برای بسترسازی تصمیم‌سازی‌های در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری نگاهی انداخته می‌شود و مراحل و فرایند آن در دانش شهرسازی مورد بررسی قرار می‌گیرد. روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی است که از ابزار گردآوری داده‌مشمتمل بر مطالعات کتابخانه‌ای و اسناد و مدارک موجود بهره‌برده است. در پایان نیز به تبیین جایگاه، مراحل، رویکرد و روش قوم‌نگاری در مطالعات شهری به اختصار اشاره می‌شود.

واژگان کلیدی: قوم‌نگاری، آسیب‌شناسی اجتماعی، محله غیررسمی، گروه‌های اجتماعی.

The position of cognitive science of ethnography in social pathology in the age of globalization culture

Abstract

Understand the challenges of environmental, social and economic importance of informal settlements stage design of policies and practical solutions for real. The studies in this area should be scientific and rational basis in the light of the current realities of the society have materialized; So that they can be used in the field of infrastructure planning processes and the management of the city; And the effectiveness of measures to improve city management. And process and knowledge process in urbanization is investigated. This research is descriptive-analytic method. The data collection instrument consisted of library studies and documents available benefited. Finally, to clarify the role of the steps, approaches and methods of ethnography in urban studies is described briefly.

Key words: ethnography, social pathology, neighborhood informal social groups.

مقدمه

مردم‌نگاران برای فهم زندگی اجتماعی می‌بایست راه‌های معدودتر فرهنگ آموزی را بازشناسند (و یا با توجه به محدودیت‌های زمانی و ادراکی، تا آنجا که ممکن است این دیدگاه را در نظر داشته باشند). مردم‌نگاران برای پیگیری این هدف کل‌گرایانه، روش به نسبت نامحدود و بازی را برای گردآوری اطلاعات به کار گرفتند. آنها در بررسی یک جامعه یا اجتماع معین، از صحنه‌ای به صحنه دیگر، از جایی به جای دیگر و از موضوعی به موضوع دیگر می‌روند تا کلیت و درهم‌تنیدگی زندگی اجتماعی را بازشناسند^۱ (کتاک، ۱۳۸۶، ص ۵۰). در طول قرن ۲۰ و تا ۱۹۶۰ مردم‌نگارها بر روی سیاهان، آسیایی‌ها و مهاجران اروپایی که بعدها به آمریکا آمده بودند، تمرکز یافت. در سالهای بعد از ۱۹۶۰ توجهات به طرف موضوعات دیگری مانند اهمیت کاراکتر فردی رفت. در سالهای ۱۹۸۰ مانند بسیاری از علوم، مردم‌نگاری از مدرنیسم و پست مدرنیسم منتشر گشته و به بررسی نقش مشاهده‌گر و مردم‌نگاری انعکاسی و غیره پرداخت.

از سویی دیگر، زندگی شهری در کنار ایجاد آسایش، امنیت و رفاه، بستر ساز ظهور نابرابری‌ها و تضادهای اجتماعی و اقتصادی است. محلات خودروی یا نابسامان نمود عینی این نابرابری‌ها است که به واسطه مزیت‌های متفاوت جغرافیایی به ادامه حیات می‌پردازند. اما تراکم بالای جمعیت، فقدان تسهیلات مناسب زندگی، کمبود خدمات اولیه زیربنایی، محیط‌زیست آلوده و غیربهداشتی، درصد بالایی از بی‌سوادی، بیکاری،

تا پایان دهه‌ی ۱۹۶۰ نزدیک به ۹۰ درصد گزارش‌های منتشرشده در مجلات جامعه‌شناسی آمریکا، مبتنی بر تحقیق کمی و آماری بودند. گرچه در بریتانیا آمارهای قابل مقایسه‌ای در دست نیستند؛ ولی گمان می‌رود تا اواخر دهه‌ی ۱۹۶۰ تحقیق آماری در این کشور نیز مسلط بود. اما امروزه قضیه تفاوت پیدا کرده و به دلیل انتقادهای نظری از «اثبات‌گرایی»، اکنون روش‌های کیفی، جایگاهی کانونی در آموزش و تحقیق اجتماعی به‌دست آورده‌اند (سیلورمن، ۱۳۷۹). بر اساس نوشته‌های «ویدیچ» و «لایمن»، سرآغاز روش کیفی را باید در مردم‌نگاری‌های قرن هفدهم میلادی محققان غربی قرار جستجو کرد که به بررسی رفتار، رسوم و اعمال جوامع «ابتدایی» و یا به عبارتی «دیگران» می‌پرداختند. فاز دوم روش کیفی، «مردم‌نگاری استعماری» بود (قرنهای ۱۷ تا ۱۹) که توسط محققان، مسیونرها و متولیان استعمار نوشته می‌شد. «فاز بعدی آن اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ است که در طی آن مردم‌نگاران آمریکایی بر سرخ‌پوستان تمرکز کردند، که هنوز به عنوان ابتدایی و به عنوان یک دیگری خاص بازنمایی می‌شدند» (دایره‌المعارف سیج، ص ۷۰۷). «بدین سان، مردم‌نگاری به عنوان یک راهبرد تحقیقی در جوامعی شکل گرفت که یکنواختی فرهنگی بیشتری داشتند و تمایز اجتماعی شان در مقایسه با همین تمایز در ملت‌های صنعتی نوین و بزرگ، کمتر بود. در یک چنین محیط‌های غیر صنعتی،

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۲۶

۱. در این رابطه تراورز (۱۹۹۹) بیان می‌دارد که هیچ نوع مشکل خاصی در مورد این روش اجتماعی کیفی وجود ندارد. از جهات بسیاری مردم‌نگاری یک شیوه شهودی برای درک چیزی است که می‌خواهیم راجع به آن بیشتر بدانیم، اما این درک از طریق یک فرایند رسمی انجام می‌گیرد. در ابتدا قوم‌نگار به جنبه‌های زیادی از یک موقعیت اجتماعی علاقه نشان می‌دهد. این قوم‌نگارها مشاهده می‌کنند، سؤال می‌پرسند، مکالمه می‌کنند، یادداشت برداری می‌کنند، علامت‌ها و تابلوها را می‌خوانند و وقتشان را با کسانی می‌گذرانند که کاری را مرتبط با مورد مطالعه‌ی قوم‌نگار انجام می‌دهند. این عمل (مردم‌نگاری) با مشاهده‌های روزانه فرق دارد. این عمل در یک بافت میدانی انجام می‌گیرد و یک فرایند رسمی برای درک و فهم یک گروه، وضعیت و فرایند وجود دارد. این رسمی بودن این امکان را می‌دهد که تعریفی سخاوتمندانه از مواد اطلاعات و شیوه‌های جمع‌آوری اطلاعات فراهم آید. در مرحله دوم اطلاعات نوشته می‌شوند. نوشتن هم به عنوان یک تکنیک برای جمع‌آوری اطلاعات و هم به عنوان تکنیکی برای ارائه‌ی اطلاعات در مردم‌نگاری می‌باشد.

جنایت و ناهنجاریهای روانی، از جمله توصیفات عمومی این محلات است (ربانی، کلانتری و یآوری، ۱۳۸۳، ص ۱۱۹). برخی این محلات را نشانه ناموفقیت شهرهای بزرگ می‌دانند و ساختارهای غلط برنامه‌ریزی در سطوح مختلف را مقصر می‌دانند (صالحی امیری و خدائی، ۱۳۸۹، ص ۷۸). برخی نیز آنها را نمایشی از موفقیت توسعه شهری می‌دانند (هادی زاده بزار، ۱۳۸۴، ص ۲۴۰). اما با هر نگاهی به این محلات نگرینسته شود، تجمع انواع فقر و نارضایتی و کشیده شدن گونه‌های مختلف جرم و جنایت به درون این محلات، موقعیت اجتماعی این سکونت‌گاه‌ها را با مخاطره روبرو نموده است (نقدی و صادقی، ۱۳۸۲، صص ۲۲۶-۲۲۸). درک چالش‌های محیطی، اجتماعی و اقتصادی سکونت‌گاه‌های غیررسمی مرحله‌ای با اهمیت برای طراحی سیاست‌ها و راه‌حل‌های اجرایی

واقعی است. یکی از چالش‌های فزاینده در نمونه‌های مختلف، مربوط به جمعیت و تنوع اجتماعی- فرهنگی است که زمینه‌ساز انواع تضادها و کجروی‌های شهری است (UN-HABITAT، ۲۰۰۵، p۵). مداخله به موقع و اثرگذار در انحرافات اجتماعی، بدون آگاهی از دلایل و گروه‌های اجتماعی درگیر با این آسیب‌ها، ممکن نیست.

در این مقاله به بررسی جایگاه دانش قوم‌نگاری در مطالعات شهری به مثابه ابزاری برای بسترسازی تصمیم‌سازی‌های در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری نگاهی انداخته می‌شود و مراحل و فرایند آن در دانش شهرسازی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مبانی نظری

بخش اول - مردم‌نگاری^۲ (قوم‌نگاری)

قوم‌نگاری یکی از روش‌های علمی تحقیق در علوم

۲. این امر گاهی به مفهوم «توصیف تیره» اطلاق می‌شود، این اصطلاح را به انسان‌شناس معروف کلیفورد گیرتز نسبت می‌دهند که در نوشته خود درباره مفهوم نظریه و فرهنگ تفسیری در اوائل دهه ۱۹۷۰ به کار برده است. استفاده از اصطلاح «کیفی» به معنای ایجاد تمایز و تفاوت میان این نوع از تحقیق علوم اجتماعی از تحقیقات کمی تر یا آمارمدار می‌باشد. دو نوع رویکرد کمی و کیفی در نهایت اهداف متفاوتی را دنبال می‌کنند. رویکرد قوم‌نگاری به دیگر تحقیقات اجتماعی به طور ناب همان تحقیقات مد نظر انسان‌شناسان فرهنگی نیست؛ به تعریف دقیق تر بایستی ریشه در مرز و بوم علمی قوم‌نگاری انسان‌شناسی داشته باشد. بنابراین قوم‌نگاری ممکن است هم به عنوان یک فراگرد تحقیق کیفی یا روش (شیوه اجرایی یک قوم‌نگاری) و یا محصول (پیامد این فرایند یک قوم‌نگاری است) تلقی شود که هدف اش تفسیر فرهنگی است. قوم‌نگار فراتر از گزارش رویدادها و جزئیات تجربه می‌رود. مخصوصاً قوم‌نگار تلاش دارد تا بیان نماید که چگونه این رویدادها نشانه آن چیزی است که ما «شبکه‌های معنا» می‌نامیم (بازهم از گیرتز) و بیانگر سازه‌های فرهنگی است که ما در آنها زندگی می‌کنیم. قوم‌نگاران فهم و برداشت فرهنگی را از طریق بازنمایی آن چه که ما چشم‌انداز امیک می‌نامیم به دست می‌دهند - یا آنچه به عنوان چشم‌انداز درونی می‌گوییم. بنابراین تأکید در این بازنمایی بر روی امکان مطرح شدن مقوله‌های انتقادی و معانی جهت بیرون آمدن از برخوردهای قوم‌نگاری است تا تحمیل این مفاهیم از مدل و الگوهای موجود. در مقابل، چشم‌انداز اتیک بیشتر به یک جهت‌گیری تحلیلی و فاصله دار نسبت به تجربه اشاره دارد. فهم و درک قوم‌نگارانه، از طریق بررسی و کاوش نزدیک منابع مختلف از داده‌ها به دست می‌آید. استفاده از این منابع داده‌ها به عنوان پایه و اساس، به قوم‌نگار امکان می‌دهد تا بر قالب و چارچوب فرهنگی تحلیل متکی باشد. فعالیت دراز مدت در میدان یا محل وقوع مسائل قوم‌نگاری را مشاهده مشارکتی می‌نامند. این امر شاید منبع اولیه برای داده‌های قوم‌نگاری باشد. این اصطلاح بازنمایی و نشان‌دهنده نقش دوگانه قوم‌نگاری می‌باشد. برای توسعه فهم آنچه شبیه زندگی در محیط است، محقق بایستی هم در زندگی محیطی نقش مشارکت‌کننده داشته باشد و هم موضع و جایگاه مشاهده‌کننده را دارا باشد یعنی فردی که تجربه را با ابزاری که ما «کناره‌گیری» می‌نامیم توصیف کند. توجه داشته باشید که این امر به این معنا نخواهد بود که قوم‌نگاران نمی‌توانند به عنوان حامی افرادی که آنها را مطالعه می‌کنند، تبدیل شوند. اساساً قوم‌نگاران بیشتر ماه‌ها یا سال‌های مطالعاتی خود را در محل‌هایی سپری می‌کنند که به انجام تحقیقات می‌پردازند و با افراد پیوندهای محکمی ایجاد می‌نمایند.

تحلیل ندارند و تنها توصیف آنها کافی است. اما بعدتر با انتقاد از رویکردهای استعمارگرانه در درون خود علم انسان‌شناسی، و تحقیق بیشتر بر جوامع شرقی، ایده ساده بودن جوامع شرقی زیر سوال رفت و مردم‌نگاری نیز نه تنها برای جوامع شرقی که برای خود جوامع غربی نیز بکاررفت (فکوهی، ۱۳۸۱).

خاستگاه مردم‌نگاری؛ در مردم‌نگاری، عموماً زمینه پژوهش و گروه انسانی باید محدود و کوچک باشد تا یک یا چند پژوهشگر محدود بتوانند منطقه را مورد مطالعه قرار دهند. در تحلیل مردم‌شناسانه یک حوزه خاص، جنبه‌های مختلف حیات گروه‌های انسانی با استفاده از روش مردم‌نگاری مورد بررسی قرار می‌گیرند. در راستای این خطوط، مکتب شیکاگو در اوایل قرن ۲۰ گستره‌ی انسان‌شناسی اجتماعی را وسعت بخشیده و به مسائل جامعه شهری پرداخت. این مطالعات تصاویر روشنی از زندگی واقعی در شهرها را به تصویر کشیدند. و بر مسائلی همچون دسته‌های پسران، و سارقان حرفه‌ای شد. بعدها مکتب شیکاگو به مطالعات مبتنی بر مشاهده در میان گروه‌های حرفه‌ای مانند مدارس پزشکی پرداخت (بلوور و وود، ۲۰۰۶). مکتب شیکاگو، در نیمه‌ی اول قرن ۲۰، به خاطر کارهای مردم‌نگارانه‌اش شهرت یافت. بنابراین ریشه‌های مردم‌نگاری را باید در درون مردم‌شناسی جوامع غریب و ناآشنای پیشا صنعتی، انسان‌شناسی اجتماعی بریتانیا، انسان‌شناسی فرهنگی آمریکا، و مکتب جامعه‌شناختی شیکاگو جستجو کرد، که در این میان مطالعات مالینوفسکی، بواس، مید و ایوانس پرچارد، بسیار نامی می‌باشند.

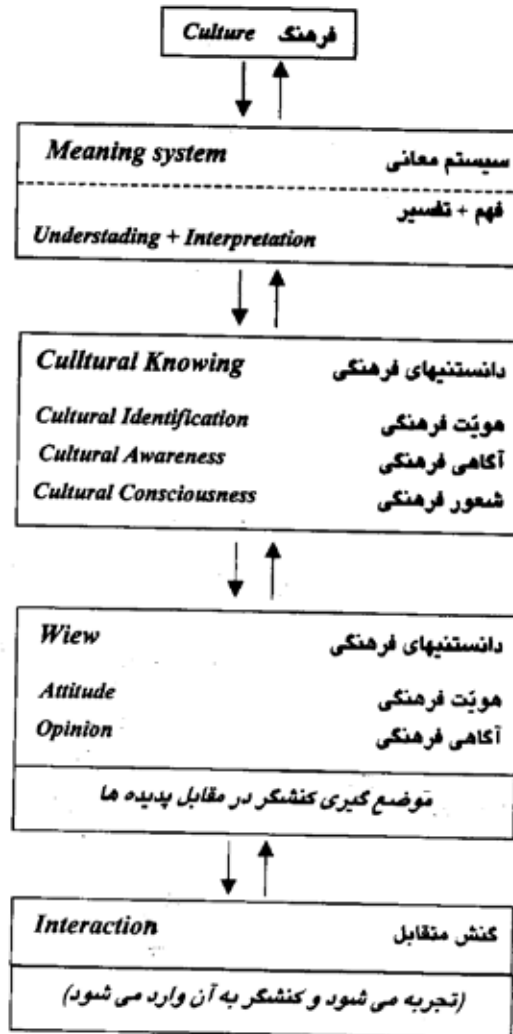
زندگی و آرای بنیانگذار اصلی؛ مالینوفسکی: بنیانگذار اصلی مردم‌نگاری مالینوفسکی (۱۹۴۲-۱۸۸۴) است. از وی به عنوان پدر کار میدانی یاد می‌شود. وی در یک خانواده‌ای آریستوکرات در ۱۸۸۴ در لهستان دنیا آمد. او ابتدا ریاضیات و فیزیک و سپس فلسفه خواند. اما بعدها با خواندن کتاب «شاخه‌ی زرین» فریزر مشتاق سفر به انگلیس در سال ۱۹۱۰ شد تا به مطالعه انسان‌شناسی بپردازد. اما در طی جنگ جهانی اول در

انسانی با درگیری فعال محقق در میدان تحقیق دنبال مشارکت در توسعه معرفت علمی از گروهها یا فرهنگها است. مشاهده مورد مطالعه در شرایط طبیعی و نهایتاً تحلیل و ارزیابی یافته‌ها در زمینه و بستر مورد مطالعه باعث دیدی جامع‌نگر در تحقیق قوم‌نگاری با اعتبار نسبتاً بالایی گردیده است. قوم‌نگاری بر اساس بنیان نظری بر فرهنگ و با دیدی کل‌گرایانه به مطالعات عمیق برای توصیفی دقیق و فشرده از مورد مطالعه می‌پردازد. مردم‌نگاری شامل مشاهده، ثبت و ضبط روابط اجتماعی، مکان‌ها و فرهنگها می‌باشد (ایندا، ۱۱:۲۰۰۵). مردم‌نگاری ریشه در مردم‌شناسی دارد و به عنوان یک روش تحقیقی اجتماعی وسیع‌تر به تازگی شناخته شده است. با اینکه مردم‌نگاری سابقه‌ای در حل مشکلات مربوطه دارد اما در تحقیق‌های وسیع‌تر علوم اجتماعی نسبت به آن حس ظن و شک و تردید وجود دارد. در عین حال، این میراث چند رشته‌ای همان چیزی است که امکان گسترش یک روش را باز نگه می‌دارد. با گسترش روش‌های مردم‌نگاری علوم اجتماعی نیز سود خواهد برد چون مردم‌نگاری جهان را در نظر می‌گیرد.

مردم‌نگاری یک توصیف عمیق و همه‌جانبه از جامعه‌ی مورد تحقیق است. به همین دلیل جامعه کوچک انتخاب می‌شود. «مردم‌نگاری مطالعه‌ی مردم در یک موقعیت طبیعی، فرصتی را برای محققان فراهم می‌آورد تا مطالعه‌ای با جزئیات از گروهی از مردم را در حالیکه در فرهنگ آن گروه غوطه‌ور هستند، را اجرا نمایند» (بریکس، جلد دوم، ۲۰۰۶، ص ۸۵۳). از روش‌های مهم پژوهش در مطالعات مردم‌شناسی است. در اواخر قرن ۱۸ به منظور شناخت شیوه زندگی مردم قاره‌های دیگر به وسیله اروپائیان به کار برده شد و در قرن ۱۹ رونق گرفت. بر مشاهده همراه با مشارکت در زندگی جامعه مورد مطالعه، مصاحبه و توصیف مبتنی است و با روش‌های کمی، پرسشنامه‌ای و مبتنی بر آمار تفاوت دارد. همانطور که گفته شد در دوران استعمار، اعتقاد بر این بود که مردم‌نگاری برای مطالعه جوامع شرقی مناسب است زیرا این جوامع ساده‌اند و نیازی به

فرهنگ در دیدگاه نظری قوم نگاری

نمودار ۱. فرهنگ شهرها در دیدگاه نظری قوم نگاری؛ ماخذ:

ایمانی، ص ۴۳.

سال ۱۹۱۴ به استرالیا تبعید شد، زیرا وی تبعه یک کشور درگیر جنگ با انگلیس محسوب می گشت. وی در استرالیا اجازه آن را یافت تا به تحقیقاتش بپردازد. تا به آن زمان، داده های مردم نگاری توسط کسانی جمع آوری شده بود که مالینوفسکی آنها را افراد آماتور می خواند یعنی مبلغین مسیحی، متولیان استعماری و جهانگردان، که از سفرهایشان دست ساخته ها و داستانها درباره مردمان عجیب و غریبی که دیده بودند، به همراه می آوردند. برخی از محققان در قرن ۱۹، به اندازه گیری جمجمه و دیگر مشخصات فیزیکی این مجموعه های گردآوری شده توسط این جهانگردان می پرداختند (نگاه کنید به بانتون، ۱۹۷۷). اما بهر حال بیشتر این تحلیل ها، تحلیل های کتاب خانه ای بودند و نه میدانی. در قرن ۱۹ کم کم در میان محققان، در باره شایستگی کسانی که به میان این بومیان رفته و به مشاهده و ملاقات و تجربه در میان آنها پرداخته بودند، سخن گفته می شد. به عبارتی، مالینوفسکی به تنهایی به این ایده نرسیده بود که باید بومیان را از نزدیک

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

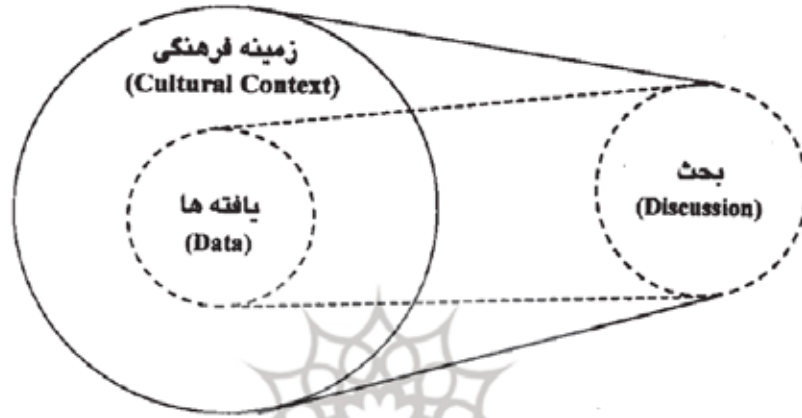
دین و جادو ۱۹۳۱ اشاره کرد. مالینوفسکی می‌افزاید «شاید آنچه بیش از هر چیز در ماجرای مردم‌نگاری در جوامع بیگانه مشکل باشد، پذیرفتن این نکته است که مردم‌شناس خود بدل به «پدیده‌ای غریب» می‌شود که موضوع گفت‌وگوها و کنجکاو‌هاست و باید به تنهایی در برابر مردمی قرار بگیرد که رفتارها و اشیای او (که خبر از ثروت او در برابر فقر آن مردم می‌دهند) را زیر ذره‌بین می‌گذارند. از این رو مهم‌ترین نکته در روش «مشاهده مشارکتی» در آن است که مردم‌شناس سکوت اختیار کند: رفتارهایش را به رفتار دیگران شبیه بکند تا به حداکثر ممکن سبب فراموش شدن اختلاف خود با آن‌ها بشود» (ریویر، ۱۳۸۱، ص ۴۰). بنابراین از استلزامات اصلی کار آن است که «مردم‌نگاران باید میزبانان‌شان را بشناسند و معمولاً به همه ابعاد زندگی آنها علاقمند باشند. آنها باید صدها مورد جزئی از زندگی روزانه، رویدادهای فصلی و رخدادهای استثنایی، توجه نشان دهند» (کتاک، ۱۳۸۶، ص ۵۱). مردم‌نگاران هر چه را که می‌بینند سریعاً یادداشت می‌نمایند زیرا با گذشت زمان واقامت در جامعه، بسیاری از امور برای مردم‌نگار عادی شده و دیگر به چشمش نخواهد آمد. «بسیاری از مردم‌نگاران دریافت‌هایشان را در یک خاطرات روزانه شخصی ثبت می‌کنند. آنها این خاطرات را جدا از یادداشت‌های میدانی رسمی تر نگهداری می‌کنند. بعدها، همین ثبت دریافت‌های اولیه، برخی از مهمترین جنبه‌های گوناگونی فرهنگی را به مردم‌نگار نشان خواهد داد. این جنبه‌ها عبارت‌اند از، بوهای خاص، صداهایی که آدم‌ها از خود درمی‌آورند، در هنگام خوردن چگونه دهن‌هایشان را باز و بسته می‌کنند و چگونه به دیگران زل می‌زنند. همین الگوها که با وجود اساسی بودن در ظاهر پیش پا افتاده می‌نمایند، بخشی از همان چیزی‌اند که مالینوفسکی «جنبه‌های وصف‌ناپذیر زندگی بومی و رفتار معمول» نامیده‌است» (مالینوفسکی به نقل از کتاک، ۱۳۸۶، ص ۵۲).

تعاریف مردم‌نگاری شهری؛ واژه‌ی مردم‌نگاری در زبان انگلیسی برابر با ethnography می‌باشد

مشاهده کرده و با کار میدانی آنها را فهمید و نباید تنها به تحقیقات کتابخانه‌ای و اطلاعات دست‌دوم اکتفا نمود، بلکه وی نخستین کسی بود که به طور سیستماتیک قواعد روش را ثبت کرده و بعدتر نیز آن را به دانشجویانش آموخت (یوری، ۱۹۸۴). مالینوفسکی معتقد بود که در کار تحقیقاتی میدانی، ابتدا باید اسکلت کار را ساخت که این اسکلت شامل جمع‌آوری اطلاعات در این باره است که «چگونه چیزها کار می‌کنند، اطلاعات درباره‌ی قواعد و رفتارها، هنجارها و سنن» (آرایلی، ۲۰۰۹). که این کار تحقیقاتی، یک چارچوب توصیفی از جامعه در اختیار مردم‌نگار قرار می‌دهد که وی آنرا اسکلت اطلاعات می‌خواند اما یک اسکلت بدون گوشت و خون، که توصیف زندگی روزمره، گوشت و خون آن را تشکیل خواهد داد. مالینوفسکی بر این نکته تاکید داشت که مهم است که بدانیم که مردم مورد مطالعه چگونه درباره‌ی اعمالشان می‌اندیشند، نگاهشان به دنیایشان چگونه است و ارتباطشان با زندگی چگونه است. او معتقد بود که شیوه‌ای که یک جامعه سازمان داده شده است، بر روی احساساتی که افراد آن جامعه تجربه خواهند نمود، تاثیر می‌گذارد، برای مثال فردی که در یک جامعه چند همسری زندگی می‌کند نمی‌تواند همان حس حسادت را که فردی در یک جامعه تک همسر تجربه می‌کند، تجربه نماید (۱۹۲۲: ۲۳). «همچنین، شیوه‌ای که مردم در یک جامعه‌ی معین رفتار می‌کنند، توسط عقایدشان در باره این باره که دنیا چگونه کار می‌کند، تحمیل می‌شود و لذا برای اینکه آنها را درک کنیم نیاز داریم که عقاید و افکارشان را نیز بفهمیم» (آرایلی، ۲۰۰۹، ص ۱۴۱). او معتقد بود که وظیفه مردم‌نگار «شناخت دیدگاه بومی، رابطه‌اش با زندگی و تشخیص بینش او از جهان‌ش است» (مالینوفسکی، ۱۹۶۱، ص ۲۵). به عبارت دیگر تاکید او بر آن بود که مردم‌نگار به چشم‌انداز امیک برسد. از آثار مالینوفسکی می‌توان به سکس و سرکوب آن در «جوامع وحشی»، انسان‌شناسی عملی ۱۹۲۹، زندگی جنسی بومیان در ملانزی شمال غرب ۱۹۲۹، نقش

نمودار ۲. دیدگاه کل گرایانه قوم نگاری در مطالعات جامعه شناختی شهری؛ ماخذ: ایمانی، ص ۴۵.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۳۱

که از دو واژه ی لاتین ethnos به معنی مردم، قوم و واژه ی Graph به معنای نگاشتن گرفته شده است که در فارسی به مردم نگاری و یا قوم نگاری ترجمه شده است.

انواع رویکردهای مردم نگاری شهری مردم نگاری شهری به مثابه روش شناسی

در این برداشت از مردم نگاری، شاید فشرده ترین بیانی که بتواند به روش شدن خاص بودگی و نقطه قوت مردم نگاری کمک کند، تعریفی است که بر مبنای آن «مردم نگاری، بطور ایده آل مناسب موضوعات تحقیقی است که بسیار گسترده و پرابهام هستند، یا مرزهای تعریف شده ی ضعیفی دارند» (بریکس، جلد دوم، ۲۰۰۶، ص ۸۵۳). همین ویژگی بنیادی است که در چارچوب مردم نگاری را رقم می زند؛ چارچوبی که در تعریف همسرلی و اتکینسون (۱۹۹۵:۱) مرد چنین بازتاب می یابد. «روش قوم نگاری در شاخص ترین شکل خود شامل مشارکت طولانی مدت، پنهان یا آشکار، قوم نگار در زندگی روزمره است که طی آن محقق، آن چه را که رخ می دهد و آن چه را که گفته می شود، شاهد است و پرسش هایی مطرح می کند- در حقیقت شاهد گردآوری هر نوع داده ای است که حاصل می شود تا از این طریق بر مسئله ای که کانون تحقیق است پرتوی بیفکند (به نقل از فلیک، ۱۳۸۸،

ص ۲۵۳). می توانیم مردم نگاری را مجموعه ای از تکنیک ها بدانیم، به جای آنکه آن را به یک تکنیک خاص تقلیل دهیم. مصاحبه های عمیق، تاریخ های زندگی، روشهای تطبیقی تاریخی، و غیره برخی از این تکنیک ها هستند (بریکس، ۲۰۰۶). هدف از مردم نگاری، بدست دادن یک مطالعه عمیق از یک فرهنگ است که این مطالعه عمیق دربرگیرنده رفتار، کنش های متقابل، زبان و مصنوعات و ... آن فرهنگ می باشد و البته با درک شیوه زندگی آنها از دیدگاه خود آنها (بلوور و وود، ۲۰۰۶).

مردم نگاری شهری به مثابه ژانر از منظری متفاوت، باید مردم نگاری را به مثابه ی یک «ژانر» علوم اجتماعی و نه صرفاً یک روش کیفی نگرست. مردم نگاری یک نوع نگرش و یک نوع نگارش است که از زمان مالینوفسکی شکل گرفته است. که در ایران بیشتر به مثابه ی روش از آن استفاده شده و نه به مثابه ی یک ژانر. واحد مردم نگاری کتاب است و نه مقاله. البته این بدان معنا نیست که محقق نمی تواند با توجه به کتاب، مقاله هایی نیز ارائه دهد. در این ژانر، برخلاف دیگر متون علوم اجتماعی، از واژه ی «من» استفاده می شود و نویسندگان از خود تحت عنوان سوم شخص مفرد نام نمی برد. در ژانر مردم نگاری شاهد ترکیب توصیف گروه اجتماعی در کنار تفسیر زندگی

گذراندن زمان بیشتر در میدان کاری دارند چون این گونه می توانند درکی عمیق و توضیحات کامل فراهم آورند. علیرغم بحث و جدل های گوناگون در مورد تجویز کردن کمترین زمان، بحث زمان همچنان در فضای امروزی مطرح است. زمان مورد نیاز در میدان بیشتر به مواردی همچون پرس و جوی اجتماعی، میزان و نوع دسترسی و میزان اطلاعات قبلی یک قوم نگار وابسته شده است. بحث ها در مورد دسترسی همچنان دارای اهمیت می باشند و روح ماجراجویی که همراه با گسترش اولیه مردم نگاری بوده است همچنان در کاربردهای معاصر این رویکرد وجود دارد. با وجود این، زمان های مسافرت به شدت کاهش یافته اند و قوم نگار امروزی می تواند پیاده، با ماشین و با هواپیما وارد یا خارج از جامعه مورد مطالعه شود و قوم نگار امروزی به مانند مردم شناسان پیشین کار خود را با دانش کم شروع نمی کند. غوطه ور شدن در میدان و مشاهده آنچه که مردم انجام می دهند و یا بیان می دارند به این معناست که مردم نگاری اعمال و عناصر عملی یک محیط اجتماعی داده شده را در نظر می گیرد. جزئی از بافت و محیط اجتماعی بودن، هوشیار بودن و توانا در ثبت و ضبط گفته ها و دیده ها مهارت های مردم نگاری هستند. از آنجایی که دلیل غوطه ور شدن در پدیده ها نزدیکی هر چه بیشتر به تجربه مورد بررسی می باشد، قوم نگار خواهان غوطه ور شدن عمیق در میدان است تا بتواند صرفاً از طریق بودن در آنجا (میدان) دانش و عملی در مورد جوامع بدست آورد. کارمیدانی به عنوان شیوه اصلی جمع

اجتماعی هستیم. که معمولاً با توصیف موقعیت، شروع شده و سپس به مشخص نمودن موضوعات و الگوها در داده ها می پردازد، پیش از آنکه تحلیل را به تفسیر و تولید نظریه، توسعه دهد (ولگت، ۱۹۹۰). همچنین در نوشته های مردم نگارانه شاهد انعکاس جنبه های عاطفی و شخصی کار در میدان تحقیق میان محقق و مشارکت کنندگان و موقعیت ها هستیم کفی، ۱۹۹۹). «درگیری نزدیک محقق در فرهنگ، نیازمند آن است که محقق درباره نقش خویش و تاثیرات آن بر زمین تحقیق، انعکاسی رفتار نماید» بدین معنا که درباره رابطه و نقش خویش در زمین تحقیق و تاثیرات آن بر زمین تحقیق بنویسد (بلوور و وود، ۲۰۰۶، ص ۸۱). تا به بهترین نحوی به هدف غایی مردم نگاری، که ایجاد شناخت عمیق و بیشتر نسبت به فرهنگ ها و جهانی بینی ها و احساسات و نگاه انسان های دیگر است.

انواع روش های مردم نگاری

مردم نگاری از مجموعه ای از روش ها استفاده می کند که در این بین می توان می توان به روش هایی همچون مشارکت، مشاهده، جمع آوری مستندات، مصاحبه های ساختار نیافته (شامل مصاحبه تاریخ زندگی و مصاحبه روایتی)، پرسش و پاسخ، عکاسی، فیلم برداری و... حتی ممکن است که در کنار روش کیفی از روش های کمی نیز استفاده شود. اخیراً گاهی مردم نگاری به صورت آنلاین انجام می شود که در این شیوه، دسترسی به افراد آسان تر است اما برقراری رابطه عمیق با آنان سخت تر می باشد. همگان این امر را می پذیرند که قوم نگارها نیاز به

جدول ۱. مفهوم مردم نگاری شهری و قلمروی مفهومی آن؛ ماخذ: واندراستوپ و جانستون، ۲۰۰۹، ص ۲۰۱.

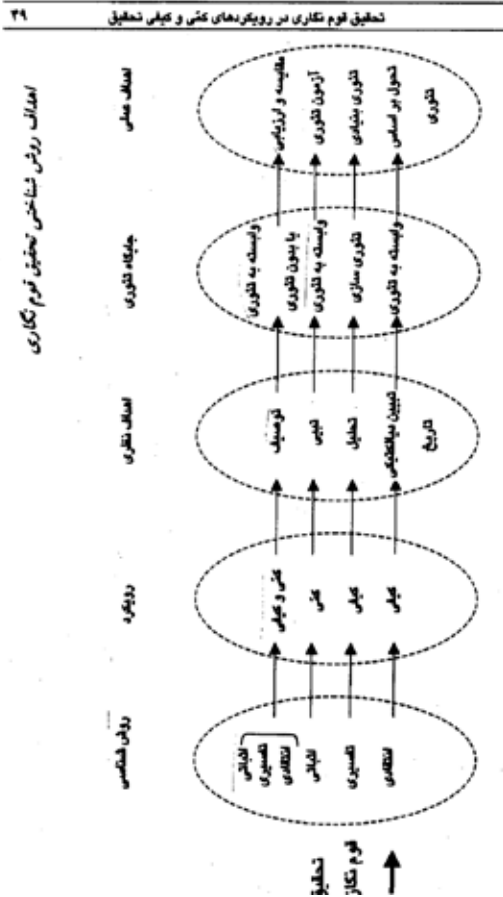
هدف نهایی چیست؟	واحد تحلیل چیست؟	تفسیر چه کسی؟	کجا به دنبال مفهوم می گردید؟	
نقشه ی فرهنگی برای ساختار شهرها و نظام برنامه ریزی و مدیریت شهری	اجتماع و جامعه شهری	تفسیر حاصل تعادل میان محقق و مشارکت کننده	فرهنگ و ساختار شهرها	مردم نگاری شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۳۳

نمودار ۳. جایگاه، اهداف، رویکرد و روش شناسی قوم نگاری در مطالعات شهری؛ ماخذ: ایمانی، ص ۴۹.

آوری اطلاعات در مردم نگاری باقی ماند. کار میدانی اصطلاحی است که شامل مشاهدات شرکت کننده و غیرشرکت کننده و همچنین مصاحبه است اما محدود به آنها نمی باشد. جمع آوری اطلاعات زمانی اتفاق می افتد که محقق خود را در میدان غرق کند و این بدان معناست که منابع اطلاعات و شیوه های جمع آوری آنها معمولاً در همان آغاز کار تعیین و مشخص نمی شوند به طور سنتی، کار میدانی به معنای سال ها مسافرت به میدان، مذاکره برای دسترسی، عادت کردن به گروه و ایجاد رابطه ی دوستانه برای درک فرهنگ آن جامعه از دیدگاه یک خودی می باشد. تجربه ی ایوانس پریتچارد در کار میدانی عظیمش در میان مردم نیور (Neur) بیانگر زمان و هزینه ی مصرف شده در مردم نگاری سنتی است.

«بنابراین، تمام مدت سفر اولم و بخش زیادی از سفر دومم را صرف فهم زبان آن مردم کردم تا بتوانم از آنها پرس و جو کنم» (۱۹۷۶، ص ۱۰).

در مقابل، محیط های مدرن معاصر موانع کمتری از این مشکلات را موجب می شوند. یکی از تغییرات اولیه مردم نگاری برای محیط های مدرن این است که مدت زمان سپری کردن در میدان به حق کمتر می باشد. این امر باعث شده است که مردم نگاری در نظر محققانی جالب به نظر آید که می خواهند بدون اقامت های طولانی مدت در میدان به فهم عمیقی از یک موقعیت اجتماعی دست یابند. اکنون، قوم نگارهای معاصر با چالش های نسبتاً متفاوتی مواجه هستند و

جریان‌های فرهنگی فراملی، شهرهای بزرگ را قادر ساخته تا الگوهای فرهنگی متنوعی را از سراسر جهان تجربه کنند، از نمونه‌های آن می‌توان به نمایشگاه‌های هنری، اجرای اپرا و مسابقات ورزشی اشاره نمود. برمان و راندینلی (۱۹۹۲) استدلال می‌کنند که جهانی شدن شهرها را وادار می‌سازد تا فرهنگ‌های مخصوص به خود را به شیوه‌هایی که باعث جذب تجارت، سرمایه‌گذاری و تخصص‌های تکنولوژی پیشرفته می‌شوند، توسعه دهند. همزیستی و همزمانی روندهای همگون‌سازی ممکن است در توصیف فرایندهای جهانی شدن فرهنگی عبارت مناسب‌تری باشد، تا یک طبقه‌بندی دوگانه از جهانی شدن یا عدم جهانی سازی (همان: ۱۸).

۲. «شهر و جهانی شدن سیاسی»: تغییر شکل جهانی در مدیریت شهری برای اشتغال زائی، شاخص قابل توجهی از حضور نیروهای جهانی سازی سیاسی در شهر است. افزایش مداوم نیروهای بازار، استیلای دولت‌های ملی و حکومت‌های شهری را تضعیف نموده است. رواج رقابت پذیری بین المللی احتمالاً به یک پروژه مسلط اقتصادی برای بسیاری از شهرها تبدیل شده است (همان، ص ۱۹).

به عنوان نتیجه می‌توان گفت جهانی شدن منجر به تشدید یکپارچگی و در همتندگی، افزایش حجم مرادفات، فرا سرزمینی شدن نیازها و اثر گذاری، همگرایی هر چه بیشتر فرهنگ، اقتصاد و زیر ساخت های جهانی، چند فرهنگ گرایی، جهان وطن گرایی، دموکراسی و اهمیت یافتن روزافزون حقوق بشر شده است. گرچه جهانی شدن موجب افزایش ثروت شده، اما سازوکارهای مطلوبی برای باز توزیع مزایا در بین کشورهای فراهم نساخته است؛ به گونه ای که میزان سرمایه گذاری، کالا، سیاست گذاری، اشتغال و فناوری ها به طور ناهمسان و نامتوازی در مناطق مختلف جهان توزیع شده اند. نمود جهانی این مساله در شهرها به صورت استقرار شرکت های چند ملیتی و به تبع آن سرمایه گذاری ها، در تعداد معدودی از شهرها، تشدید شکاف عمیق اجتماعی بین طبقات گوناگون شهری،

برای از عهده برآمدن آنها امکان ابتکار خلاقانه وجود دارد (برای مثال، رجوع کنید به کار سیزار نیوااسکا بر روی سازمان‌ها). برای یک قوم نگار نوشتن بخش مکمل روش مردم نگاری می باشد. قوم نگار در طول تحقیق و نه بعد از تحقیق به نوشتن می پردازد. از آنجا که کار مردم نگاری با تهیه ی یک گزارش کامل و مفصل از وضعیت داده شده خاتمه می یابد، در نتیجه اهمیت مستدل کردن و یادداشت برداری روزانه در مردم نگاری مشهود است (لاتور، ۲۰۰۵: ۲). این گزارش نوشته شده دربرگیرنده جزئیات عمیق و توضیح مفصل کار میدانی است. این کار توصیفی شامل گفتگوها، دلایل مستدل و مشاهده اعمال، رفتارها، قواعد و اعتقادات می باشد. از طریق نوشتن بینش یک قوم نگار به محیط اجتماعی مورد مطالعه منتقل می شود.

بخش دوم - جهانی شدن فرهنگ

بر مبنای «فرهنگ لغت اینکارتا»، «جهانی شدن، همگرایی و دموکراتیزه شدن فرهنگ، اقتصاد و زیرساخت های جهانی، از طریق سرمایه گذاری فراملی، افزایش میزان ارتباطات، فناوری اطلاعات و تاثیر نیروی بازار آزاد بر اقتصادهای سطوح محلی، منطقه ای و ملی است» (حافظ نیا و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۴). به باور «ماری»، جهانی شدن «فرایندی است که همانند پوشش و لایه ای بر روی جهان نمایان شده، و فرهنگ ها، جوامع و اقتصادهای جهانی را به محض اینکه وارد آن می شوند، همگن می سازد. در این فرایند همه یکسان می شوند، مرزها اهمیت خود را از دست می دهند و فاصله ها از بین می روند» (Murray، ۲۰۰۶: ۳). «گوتیندر و لسلی باود»، جهانی شدن را به وابستگی روز افزون اقتصادی های جهانی تعریف نموده اند که بواسطه گردش اطلاعات، پول، مردم و کالاها در سراسر مرزهای ملی صورت می گیرد و در این فرایند تحرک فزاینده سرمایه موجب تغییر در سازمان جغرافیایی تولید صنعتی و شبکه بازارهای مالی می شود (Gottinder and Budd، ۲۰۰۵: ۴۴). انواع و ابعاد جهانی شدن کلانشهرها عبارتند از:

۱. «شهر و جهانی شدن فرهنگی»: افزایش

ابعاد	تأثیرات
اقتصادی	ایجاد جنگ‌های مکانی بین شهرهای جهانی به خصوص شهرهای کشورهای در حال توسعه به منظور جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید؛ افزایش چشمگیر سرمایه مالی در گردش جهانی به واسطه ایجاد اقتصاد بدون مرز و فضای جریانها؛ تقسیم نوین بین‌المللی کار به صورت صنعت‌زدایی از شهرهای بزرگ کشورهای پیشرفته و ایجاد صنایع تولیدی در شهرهای بزرگ کشورهای در حال توسعه؛ افزایش شکاف توسعه بین شهرهای کشورهای پیشرفته و در حال توسعه و قطبی شدن اجتماعی در مقیاس کلانشهری‌دگرگونی ساختار اقتصاد جهانی و به تبع آن شهرهای بزرگ به صورت افزایش ارزش و سهم بخش خدمات در مقایسه با سایر بخش‌ها
سیاسی	گذار از شهر کینزیایی به شهر رقابت‌جو و کارآفرین؛ ظهور و پیدایش شهر اشتغال‌زایی‌گرای؛ کاهش قدرت و مشروعیت دولت‌های ملی و تغییر نقش و کارکرد آنها؛ گرایش دولت‌های ملی از دولت رفاه به بازار آزاد و رقابت جهانی
فرهنگی	ظهور بعد جدیدی از اقتصاد تحت عنوان اقتصاد و صنایع فرهنگی؛ افزایش مصرف و تحول در سازمان فضایی شهرها به صورت ظهور مراکز خرید جدید و مدرن؛ افزایش همکاری بین شهرهای مختلف از جمله سیاست خواهر شهری؛ افزایش اهمیت زیباسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و نابسامان شهری؛ افزایش مهاجرت و گردشگران خارجی به شهرهای بزرگ

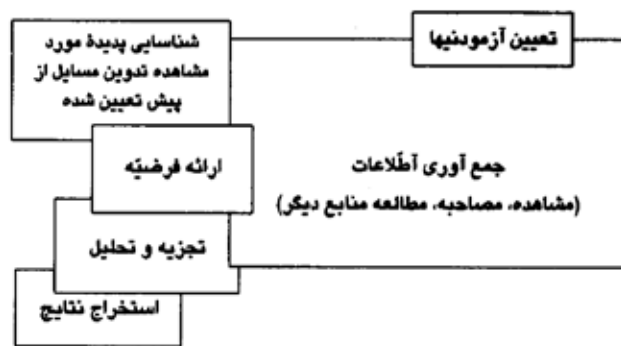
شهرها به عنوان مکانهای زندگی جمعی به وسیله عقیده شهرها به عنوان مکانهای معاملات اقتصادی، به چالش کشیده شده است. حاکمیت شهر کینزی از دهه ۱۹۳۰ تا دهه ۱۹۸۰ به طول کشیده است. دهه ۱۹۳۰ تا دهه ۱۹۸۰ نقطه اوج شهر کینزی بوده، چرا که در این دوره بین سرمایه و کار در مورد نقش حکومت اتفاق نظر وجود داشته است. بودجه دولت به نیازهای اساسی زندگی اختصاص یافته؛ به گونه ای که مساله بیکاری محدود و کنترل شده است. بودجه های دولت برای اجرای برنامه ها، اکثریت جمعیت را تحت پوشش خود قرار داده و آنها به تسهیلات بهداشتی به نسبت ارزان، مسکن، آموزش و رفاه اجتماعی دسترسی پیدا کردند که این امر عواقب اجتماعی مربوط به رکود اقتصادی را تعدیل داده است. از دهه ۱۹۸۰ به بعد زوال شهر کینزی شروع شده است.

بخش سوم - آسیب شناسی اجتماعی

گروه اجتماعی

مفهوم «اجتماع» علی‌رغم کاربرد وسیع، دارای ابهامات مفهومی بسیار زیادی است و سه معنای ضمنی را به همراه دارد. در معنای اول، وضعیت مکانی گروه خاصی را مدنظر دارد. در معنای دوم با درجه ای از روابط دوجانبه داخلی میان مردم محلی و نهادهای اجتماعی

افزایش مهاجرت به شهرهای بزرگ، شکل گیری اجتماعات دروازه دار، افزایش دوگانگی دیجیتالی بین جهان توسعه یافته و در حال توسعه بوده است. در این میان، شهرهای جهانی را می توان آئینه تمام نمای جهانی شدن دانست، که به مرکز کنترل و فرماندهی، انباشت تجارت، سرمایه، موسسات و سازمان های مالی، شرکت های متعدد، سازمان های غیردولتی (NGO)، نخبگان، مرکز توزیع دانش و اطلاعات، خدمات حرفه ای پیشرفته، مراکز بانکداری تجاری، بانکداری سرمایه، بیمه و خدمات مالی، مراکز اصناف و اتحادیه ها و شرکت های بزرگ، مهاجران، تنوع فرهنگ های مختلف، مکان برگزاری موسیقی، فستیوال ها و رویدادهای ورزشی و هنری تبدیل شده اند. در این راستا، سه راهبرد عمده در دستیابی به جایگاه شهر جهانی مشتمل بر انگیزه های مالیاتی، اجرای پروژه های بزرگ مقیاس نظیر نوسازی بافت های فرسوده و نابسامان شهری و گسترش چند فرهنگ گرایی، تنوع و تسامح و تساهل فرهنگی مطرح شده است. افزون بر این، جهانی شدن باعث تغییرات بسیار زیادی در شهرها و رژیم های شهری شده است؛ به این معنا که ساختار شهرها همچون مناطق سیاسی تغییر پیدا کرده است. تعهد به رفاه در کشورهای توسعه یافته تضعیف شده است، و عقیده

نمودار ۴. مراحل انجام تحقیقات قوم نگاری در آسیب شناسی شهری؛ ماخذ:

ایمانی، ص ۵۱.

می پردازد. این روش در پزشکی به فرایند علت یابی بیماری ها شهرت دارد. با تشبیه جامعه به کالبد انسانی، مطالعه بی نظمی های اجتماعی مانند شناسایی عوامل بیماری خواهد بود (ستوده، ۱۳۸۵، ص ۱۴). نظریات مرتبط با آسیب های اجتماعی را به سه دسته نظریات زیست شناختی، روانشناختی و جامعه شناختی می توان تقسیم نمود (صدیق سروستانی، ۱۳۷۹، ص ۷۲). دیدگاه های زیست-شناسانه به دنبال تایید رابطه میان خصوصیات ژنتیکی، تیپ شناسی ظاهری و زیستی، ناهنجاری های کروموزومی و خصوصیات ارثی، با کژرفتاری های اجتماعی است. دیدگاه های روانشناختی، به دنبال ارزیابی رابطه شخصیت، اختلالات روانی-عضوی و اختلالات شخصیتی، با احتمال ارتکاب به جرم است. دیدگاه های جامعه شناسانه به دنبال بررسی اثرگذاری کارکردها، تضادها و کنش های متقابل اجتماعی بر ارتکاب جرم است (گیدنز، ۱۳۸۷، صص ۱۵۵-۱۵۸). اما برخلاف رویکردهای فردگرایانه زیست شناسی و روان شناسی، جامعه شناسان اغلب رفتار انحرافی را خارج از ویژگی های فردی دیده و بر زمینه های گروهی تاکید دارند، بنابراین جرم و جنایت را با سازمان های اجتماعی مرتبط می-دانند (گلچین، ۱۳۸۵، ص ۱۲۶). بنابراین ورود به محیط اجتماعی و شناسایی عوامل موثر بر رفتارهای جمعی، روشی مناسب برای دلیل-یابی آسیب های اجتماعی به حساب می آید. تحولات سریع اجتماعی و فرهنگی که به واسطه تغییرات نسلی و

شناخته می شود و در معنای سوم نوع خاصی از همبستگی انسانی را توصیف می نماید (ساج و وارد، ۱۳۸۷، صص ۱۴۶-۱۴۷). گروه اجتماعی یا اجتماع به واسطه نیازهای اساسی و تمایل به پیوستگی با دیگران، تنها برای مخاطب قراردادن انسان به کار می رود (فرجاد، ۱۳۶۲، ص ۱۰). رفتارهای انسانی در جامعه از ترکیب سه ضلع ساختار اجتماعی، کارکردها و فرهنگ، شکل می گیرد و گروه اجتماعی یکی از زیر شاخه های ساختارهای اجتماعی است (ستوده، ۱۳۸۵، ص ۳۰)؛ بنابراین گروه اجتماعی شامل عده ای از افراد است که به صورت منظم با یکدیگر در تعامل و تراکنش هستند و استمرار این کنش ها باعث شکل گیری شخصیتی متمایز و رفتارهایی معین است (گیدنز ۱۳۸۷، ص ۳۱۳). مطالعه این تمایزات و خصوصیات، وسیله ای مناسب برای دلیل یابی رفتاری اجتماعی در محلات شهری است.

آسیب اجتماعی

آسیب شناسی اجتماعی مفهومی است که در سده نوزدهم از علوم زیستی ایجاد گردید و بررسی بی نظمی های اجتماعی را هدف قرار می-دهد. در نظام اجتماعی وقتی رفتارها از هنجارهای همگانی فاصله بگیرد و از نظر دیدگاه های رایج، غیرقابل پذیرش باشد، آسیب اجتماعی رخ داده است (نادمی، ۱۳۸۶، صص ۲۵۴-۲۵۵). آسیب های اجتماعی در حوزه علم آسیب شناسی است که به مطالعه و ریشه یابی بی نظمی های ارگانیک

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۳۷

۱۲۷-۱۲۸).

مروری بر تحقیقات انجام شده به زبان فارسی نشان می‌دهد که در این مطالعات توجه بسیار ضعیفی به جرائم مربوط به کودکان، زنان و کهنسالان داشته‌اند. ضمناً نوعی فردگرایی، تجزیه‌گرایی و انفصال ارتباطات میان مطالعات مشاهده می‌شود و هر یک از پژوهش‌گران با توجه به ذهنیت‌های خود، به بررسی مبانی تحقیقی پرداخته‌اند (صدیق سروستانی، ۱۳۷۹، صص ۹۳-۹۷). بنابراین برای درک صحیح آسیب‌های اجتماعی در میان تحقیق، داشتن بنیان نظری صحیح در کنار حساسیت به تمامی محرک‌های محیطی لازم به نظر می‌رسد.

سکونت‌گاه غیررسمی و اسکان خودانگیزخته

زندگی غیررسمی یا حاشیه‌ای در حالی که دارای تمامی مفاهیم فقر است، خود فقر نیست و در حالی که تمامی خصوصیات اجتماعی یک جامعه ناپهنجار را داراست، یک جامعه ناپهنجار به حساب نمی‌آید (حاتمی، ۱۳۸۷، ص ۲۵). توصیفاتی مثل مناطق متراکم فقر، روستاهای کلانشهری، کمربند فقر، زاغه‌های یاس، مسکن ناپهنجار و مراکز سکونتی برنامه‌ریزی نشده، نشان‌دهنده سیما، روحیه، خصوصیات زمانی، مکانی و دیدگاه پژوهش‌گران نسبت به این محلات است (داودپور، ۱۳۸۶، ص ۳۶). گره خوردگی مبانی فقر شهری و سکونت‌گاه‌های غیررسمی با مفهوم توسعه پایدار پس از آثار بلندپروازانه توسعه صرفاً اقتصادی قرن بیستم، باعث توجه ویژه محققان به اهمیت تحقیق و شناسایی مسائل و مشکلات این محلات گردید (ایراندوست، ۱۳۸۸، ص ۲۵). سکونت‌گاه غیررسمی

بی‌تعهدی عمومی جوانان به ارزش‌ها و ایدئولوژی‌های نسل‌های پیشین رخ می‌دهد، ریشه بسیاری از تفاوت‌های فرهنگی شهرها است (فرجاد، ۱۳۶۲، ص ۲۰۶). این تفاوت‌ها به شکل‌گیری خرده‌فرهنگ‌هایی متفاوتی می‌انجامد. بنابراین بسیار محتمل است رفتارهایی که در یک خرده‌فرهنگ، هم‌نوایی است در خرده‌فرهنگی دیگر انحراف فرض گردند. بنابراین اغلب پدیده جرم و جنایت و بزهکاری به عنوان امری نسبی به حساب می‌آید و نیازمند تحلیل و بررسی موقعیتی است (گلچین، ۱۳۸۵، ص ۱۲۷). هر چند ارزش‌ها و هنجارهای جمعی از دیدگاه‌های دینی و مذهبی مطلق می‌باشند، اما موضوع بحث در این بخش، ادراک گروه‌های اجتماعی نسبت به یکدیگر است.

رویکرد جامعه‌شناختی نسبت به آسیب‌های اجتماعی دارای سه دیدگاه کارکردگرایی-ساختاری، تضاد و کنش متقابل گرا است (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۱۲۷). دیدگاه‌های کارکردگرایی-ساختاری به دنبال بررسی آثار اجتماعی شدن افراد در جامعه و موفقیت نهادهای دخیل برای هم‌نوا شدن افراد در جامعه است. این رویکرد همواره به دنبال پاسخ این سؤال است که چرا برخی از افراد از طریق انجام رفتارهای انحرافی در مقابل هنجارهای جمعی قد علم می‌نمایند؟ تئوری‌های کنش متقابل گرا یا تعامل‌گرایان، چگونگی و دلایل اینکه گروهی منحرف دانسته می‌شوند را مورد توجه قرار می‌دهند. رویکرد تضادگرا به نقش گروه‌های اجتماعی مسلط در تحمیل برچسب‌ها به گروه‌های اجتماعی حاشیه‌ای توجه دارد و چرایی و چگونگی این برچسب‌زنی را مدنظر دارد (گلچین، ۱۳۸۵، صص

نمودار ۵. مراحل قوم‌نگاری در مطالعات شهری؛ ماخذ: نگارندگان.

جدول ۳. فنون گردآوری، ثبت و تحلیل قوم‌نگاری در مطالعات شهری؛ ماخذ: نگارندگان.

<ul style="list-style-type: none"> - کدگذاری محوری - کدگذاری گزینشی - تفسیر پرمایه - زاویه‌بندی - تحلیل تماتیک 	<ul style="list-style-type: none"> - پیاده‌کردن مصاحبه - شیوه خطی و طبیعی - پیاده‌کردن گفتگوها به شکل طبیعی - نگارش گفتگوها به شیوه ادبیات نوشتاری 	<ul style="list-style-type: none"> - دوستانه، غیررسمی، در زمینه طبیعی کنش‌ها: صمیمی - نقش پژوهشگر به‌عنوان راهنمای مصاحبه - حرکت از پرسش‌های سفرنامه‌ای بزرگ به پرسش‌های سفرنامه‌ای کوچک - پرسش‌های خطی زمانی - پرسش‌های مثالی و تجربه‌ای - پرسش‌های عاطفی - پرسش‌های راهنما 	<p>مصاحبه مردم‌نگارانه</p>
<ul style="list-style-type: none"> - کدگذاری محوری - کدگذاری گزینشی - تفسیر پرمایه - زاویه‌بندی - تحلیل تماتیک 	<ul style="list-style-type: none"> - پیاده‌کردن مصاحبه - شیوه خطی و طبیعی - پیاده‌کردن گفتگوها به شکل طبیعی - نگارش گفتگوها به شیوه ادبیات نوشتاری 	<ul style="list-style-type: none"> - دوستانه، غیررسمی، در زمینه طبیعی کنش‌ها: صمیمی - نقش پژوهشگر به‌عنوان راهنمای مصاحبه - حرکت از پرسش‌های سفرنامه‌ای بزرگ به پرسش‌های سفرنامه‌ای کوچک - پرسش‌های خطی زمانی - پرسش‌های مثالی و تجربه‌ای - پرسش‌های عاطفی - پرسش‌های راهنما 	<p>سنجدهای غیرواکنشی</p> <p>مصاحبه مردم‌نگارانه</p>
<ul style="list-style-type: none"> - کدگذاری محوری - کدگذاری گزینشی - تفسیر پرمایه - زاویه‌بندی - تحلیل تماتیک 	<ul style="list-style-type: none"> - پیاده‌کردن مصاحبه - شیوه خطی و طبیعی - پیاده‌کردن گفتگوها به شکل طبیعی - نگارش گفتگوها به شیوه ادبیات نوشتاری 	<ul style="list-style-type: none"> - دوستانه، غیررسمی، در زمینه طبیعی کنش‌ها: صمیمی - نقش پژوهشگر به‌عنوان راهنمای مصاحبه - حرکت از پرسش‌های سفرنامه‌ای بزرگ به پرسش‌های سفرنامه‌ای کوچک - پرسش‌های خطی زمانی - پرسش‌های مثالی و تجربه‌ای - پرسش‌های عاطفی - پرسش‌های راهنما 	<p>سنجدهای غیرواکنشی</p>

مدیریت شهری

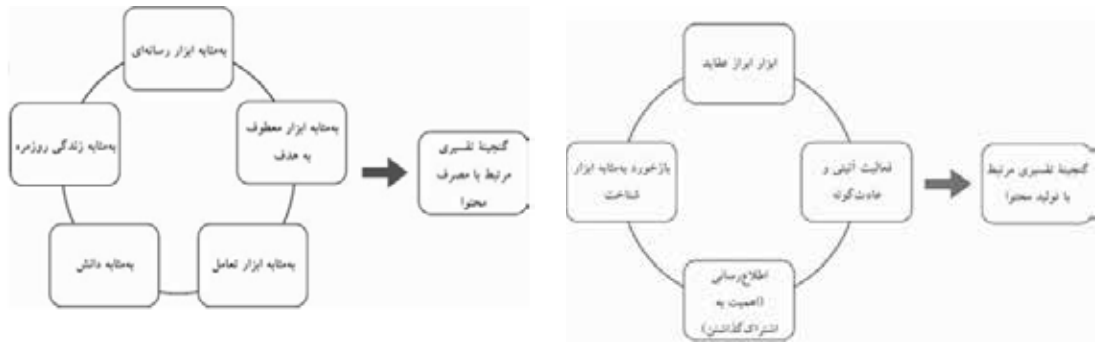
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۳۸

مهاجر، ساخت‌وسازهای بی‌ضابطه و غیراستاندارد، دسترس پذیری ضعیف، نظارت ضعیف سازمان‌های انتظامی و شهری و تراکم این محلات، وجه ممیزه این سکونت-گاه‌ها از سایر محلات شهری است. بیش از آنکه موقعیت کالبدی و شرایط فردی ساکنین مسبب مشکلات این محلات باشد، آثار ناحیه‌ای حاصله از مجاورت گروه‌های اجتماعی فاقد فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی برتر، سازنده محیطی با سرمایه اجتماعی ضعیف، همراه با برچسب‌های منفی اجتماعی و خدمات رسانی ضعیف شهری است. به عبارتی، مجاورت گروه‌های اجتماعی کمتر برخوردار در محیط محله، باعث شکل‌گیری اجتماعات پردرشد و کم‌امید است (Atkinson, Buck & Kintrea, ۲۰۱۰, pp-۱۵۷)

یا محله خودرویی، بخش‌هایی از شهر است که به واسطه نیاز اقشار کم‌درآمد و نیازمند به مسکن شهری شکل گرفته و در دوران مختلف توسعه، به پوست‌اندازی اجتماعی و محیطی مشغول اند (UN-HABITAT ۲۰۰۲, pp-۳). ایجاد سرپناه در محلات فرودست، تصرف و اشغال زمین یا ورود به بازار غیررسمی و خرید زمین بدون زیرساخت شهری، الگوهای رایج شکل‌گیری این نوع اسکان شهری است که گونه‌های مختلف اجتماعی را در خود جای داده است (شفیعا، ۱۳۸۹، صص ۳۰-۳۳). در سال ۲۰۰۱ بالغ بر ۹۲۴ میلیون نفر یا ۳۱٫۶ درصد از جمعیت شهری جهان در محلات نابسامان شهری زندگی می‌کردند که بیشتر آنها در مناطق در حال توسعه قرار داشتند. نوع جمعیت

نمودار ۶ (سمت راست). گنجینه تفسیری مربوط به تولید محتوا در روش قوم نگاری و نمودار ۷ (سمت چپ). گنجینه تفسیری مربوط به مصرف محتوا در روش قوم نگاری؛ ماخذ: نگارندگان.

نظری مختلفی را استفاده می کنند تا با آنها کشفیات تجربی را تفسیر کنند. برای مثال، آن نوع مردم نگاری که تحت تأثیر نظریه مارکسیست است بر روی تلاش و تقیای گروه های فرعی در بافت پسااستعماری تأکید می کند. قوم نگارهای پسااستعماری حقایق پراکنده را توضیح می دهند و در جست و جوی صراحت و برجستگی تاریخی می باشند. به معنای واقعی کلمه، یک قوم نگار پسااستعماری در میانه تحقیق با یک راهی در مورد جایگاه و مقام خود مواجه می شود. فرو رفتن و غرق شدن آگاهانه ی یک قوم نگار در جامعه ی مورد تحقیق می تواند دستیابی به تحقیق را آسان نماید. توصیفی که ویژگی های کلی نگرانه، تجربی و محسوس یک مکان و افراد را بیان می دارد. به همین دلیل است مردم نگاری در مطالعاتی همچون روابط متقابل اجتماعی، تعامل سمبلیک و پدیدارشناسی مفید بوده است. قوم نگاری می تواند در مطالعات شهری مورد استفاده به مثابه یک روش باشد؛ چراکه اشاره ای کلی به خطوط اصلی تحقیق است، زیرا روش تحقیق مردم شناسی مستلزم مطالعه نظرات و تحقیقات و تجربیات گوناگون مردم نگاران و شناخت مکاتب مختلف است و تنظیم یک فرمول یا دستورالعمل به عنوان روشی که به اصطلاح مختصر و مفید باشد، نمی تواند در تحقیقات مردم شناسی سرمشق کار قرار بگیرد. بنابراین به برخی از مفاهیم و نظرات مردم نگاران در مورد روش تحقیق اشاره می نمایم:

قلمرو جغرافیایی؛ باتوجه به ژرفا نگر بودن روش مردم

۱۵۹). همین شرایط باعث می شود که این محلات در موقعیت ضعیفی قرار گیرند و توانایی دفاع از حقوق خود را دارا نباشند. آسیب های اجتماعی به عنوان یکی از بزرگترین مشکلات اجتماعات مردمی بر اثر خصوصیات عمومی و اختصاصی این محلات، در انواع مختلف قابل شناسایی است. این نوع و تعدد آسیب ها باعث شده که برخی به اشتباه، محلات غیررسمی را تولید کننده و ساکنان آنها را مسبب این معضلات بدانند. فقر را عامل اصلی و ساکنان این محلات را ناچار به هر اقدامی برای گذران زندگی می نامند (نادمی، ۱۳۸۶). اما تمرکز انواع آسیب های اجتماعی در این محلات، نباید باعث چشم پوشی از زحمت های روزانه اکثریت ساکن این محلات شود و با برجسب زنی ناعدالانه همراه باشد (پیران، ۱۳۸۷، صص ۱۶-۱۷). بنابراین محلات غیررسمی، سکونت گاه هایی هستند که به واسطه تجمع انواع فقر و بی برنامه گی ساخت و ساز، مستعد پذیرش و اختفای هرگونه آسیب شهری است و چالشی برای پایداری شهری به حساب می آیند.

بخش سوم- قوم نگاری به مثابه روش در مطالعات شهری

تفسیر نتایج تحقیق جنبه اصلی فرآیند تحقیق است. تأکید مردم نگاری بر روی تکنیک های توصیفی، منابع اطلاعاتی گوناگون و شیوه های گوناگون جمع آوری اطلاعات به معنای این می باشد که برای بررسی تجلی ها و اعمال سازنده جوامع مدرن، دیدگاه های وسیع و زیادی کارایی دارند. بنابراین، قوم نگارها چارچوب های

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۳۹

باشند. با این وجود، تجربه نشان داده است که در هر حال تحقیقات انفرادی ثمره و نتیجه‌ای بهتر و بیشتر داشته است. اخیراً تحقیقات دسته جمعی با برنامه‌های چند ساله بر اساس روش ژرفانگر و برای مطالعه یک منطقه متداول شده است که علاوه بر شناخت، آبادانی منطقه را نیز مورد نظر دارد. بدین ترتیب که یک مؤسسه یا سازمان با همکاری جغرافی دان، زمین شناس، باستان شناس، پزشک، اقتصاد دان، جامعه شناس و مردم نگار به تحقیق می‌پردازد تا سرانجام بتواند با هماهنگی جنبه‌های مختلف تحقیق، برای منطقه برنامه ریزی کند. حال آن که در چنین مواردی نیز موضوعات تحقیق عملاً از یکدیگر مجزا هستند و ماحصل کار، مجموعه‌ای است از تحقیقات و نه یک تحقیق دسته جمعی.

روش جمع آوری اطلاعات؛ برای این که اطلاعات مربوط به زندگی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی یک جامعه به دست آید از روش‌های پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده، و مطالعه اسناد و مدارک استفاده می‌شود.

پرسشنامه؛ پرسشنامه یکی از وسایل مطالعه کمی و آماری جامعه‌شناسی است که به جواب‌های رسمی و استخراج مقدار درصد منتهی می‌شود. روش پرسشنامه‌ای و خصوصاً اطلاعات نسبی و رسمی و مقدار درصد بندرت در تحقیقات مردم نگاری مورد استفاده قرار می‌گیرد.

مصاحبه و مشاهده؛ اطلاعات مورد نظر مردم نگاری با گفتگو، «گپ زدن»، درد دل و مشاهده به دست می‌آید و مستلزم حوصله و تبحر پرسشگر و جلب اعتماد پاسخگو است. این روش می‌تواند محقق را به ارزش‌ها و عوامل ناآشکاری، که هیچگاه با پرسشنامه میسر نیست، آشنا کند.

مطالعه اسناد و مدارک؛ مهمترین اسناد و مدارکی که معمولاً در مطالعه و تحقیق مردم‌شناسی مورد استفاده قرار می‌گیرند عبارتند از:

۱. «اسناد مکتوب»: یکی از راه‌های جمع آوری اطلاعات در یک جامعه، استفاده از قبالة‌ها، عقد نامه‌ها، قراردادهای و بطور کلی همه اسناد مکتوب است. این

نگاری، محدود کردن قلمرو مطالعه ضروری است. زیرا فقط در قلمرو محدود امکان ژرفا نگری وجود دارد. برای این که امکان شناسایی کامل وجود داشته باشد، جامعه مورد مطالعه، محدود در نظر گرفته می‌شود. بدین ترتیب محقق می‌تواند مانند عضوی از اعضای گروه، به مشاهده و مصاحبه بپردازد و خانه به خانه، آداب و اعمال و رفتار فرهنگی را ثبت و ضبط نماید.

قلمرو موضوعی؛ محدود کردن صوری و کمی، اولین قدم روش تحقیق است. ولی هر قدر هم که جامعه‌ای محدود و کوچک باشد اهمیت کیفی تکنیک‌ها، ضوابط، روابط و بالاخره خصوصیات فرهنگی جامعه محدود نمی‌شود. بنابراین برای احتراز از کلی نویسی و تحقیقات سطحی، پژوهشگران الزاماً یک نهاد اجتماعی و حتی محدود تر، یک موضوع را انتخاب می‌کنند و بالطبع با انتخاب یک موضوع، فرصت و امکان بررسی آن را در ابعاد مختلف و در ارتباط با نهادهای دیگر فراهم می‌کنند. مونوگرافی، که به معنی تحقیق و نگارش یک واحد است، در واقع «واحد موضوعی» را شامل می‌شود و نه واحد جغرافیایی را. با این محدود کردن واحد، محقق می‌تواند در آن زمینه‌ای که تبحر دارد به تحقیق و مطالعه بپردازد.

زمان تحقیق؛ از آنجا که تکیه مردم نگاری بر مشاهده است، حداقل زمانی که محقق بتواند شاهد فعالیت‌های به هم پیوسته زندگی اجتماعی در همه فصول و تمامی روزها باشد «یک سال» است و معمولاً همین مدت را برای انجام تحقیق توصیه می‌کنند. بدیهی است که با مشکلات اقتصادی، اجتماعی، اداری و خانوادگی، توقف یک ساله محقق در جامعه مورد تحقیق آسان نیست و معمولاً تحقیقات متناوباً و در فصول مختلف صورت می‌گیرد.

تعداد محقق؛ در تحقیقات مردم نگاری، کثرت افراد نه تنها مشکلی را حل نمی‌کند بلکه خود ممکن است مانعی برای تحقیق باشد. بدین منظور توصیه می‌شود که حتی المقدور تعداد محقق کم و حداکثر از سه نفر تجاوز نکند و آن هم در صورتی که هر یک از سه نفر از نظر تخصص و ویژگی‌های فردی مکمل یکدیگر

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۴۱

مناطق ناشناخته از حمایت کمی برخوردارند و از آنجا که مفهوم منطقه ناشناخته این سؤال را بر می انگیزد که این منطقه برای چه کسی ناشناخته است، یک توانایی در قوم نگار بوجود می آید که وارد این منطقه ی ناشناخته شود و برای ورود به این میدان ناشناخته سعی و تلاش کند. نگاه قوم نگار به منطقه ناشناخته به مانند افرادی است که سعی دارند ذهن بازی داشته باشند و با صبر و حوصله به یک درک و فهم دست یابند. از سویی دیگر، جهانی شدن در شهرها اتفاق می افتد، و شهرها تجسم بخش و انعکاس گر جهانی شدن هستند. فرآیندهای جهانی منجر به تغییراتی در شهرها و شبکه شهرها شده است. «پویایی های شهری» معاصر ترجمان فضایی جهانی شدن هستند، در حالی که تغییرات شهری به فرآیندهای جهانی شدن شکل می بخشند. اثرات جهانی شدن در توسعه شهرهای معاصر نقش مهمی دارد، و به طور عمده ای موجب انسجام اقتصادهای ملی و تغییر بنیادی شهرهای قدیمی می گردد. آن دسته از عناصر جهانی شدن که در توسعه شهری نقش دارند، عبارتند از: «جهانی شدن مکان های تجاری و تولیدی؛ پیشرفت زیرساخت های فیزیکی برای انتقال اطلاعات؛ سهولت پردازش معاملات مالی و انتقال جهانی سرمایه؛ اهمیت روزافزون پیشرفت فناوری در توسعه مناطق شهری»؛ و مقدار عظیم فعالیت های اقتصادی که هم اکنون در بسیاری از مرزهای چند ملیتی صورت می پذیرد. ویژگی های اصلی یک نگرش مردم نگاری در مطالعات شهری عبارتند از: ۱. بر روی تجارب دست اول محقق تأکید می کند؛ ۲. دیده می شود که محقق در فرآیند تحقیق فعال می باشد و معمولاً در حال یادداشت برداری می باشد. همچنین نیاز است که قوم نگار نقش خود را در تحقیق تحلیل و بررسی کند؛ ۳. بر روی اطلاعاتی تمرکز می کند که بصورت طبیعی اتفاق می افتند؛ ۴. اطلاعات (داده ها) از طریق یک محیط موقعیتی ایجاد می شوند نه اینکه بصورت مصنوعی ایجاد و تولید شوند؛ ۵. از روش های گوناگون استفاده می کند؛ ۶. علاوه بر ثبت و ضبط مشاهدات شرکت کننده ها، قوم

اسناد و مدارک نه تنها می تواند راهنمای مطالعه در زمینه های اقتصادی، اجتماعی، خویشاوندی و اعتقادی باشد، بلکه در تحقیقات مردم نگاری نیز نقش بنیانی دارد.

۲. «مدارک شفاهی»: یادداشت کردن اطلاعات شفاهی، افسانه ها، قصه ها، حوادث تاریخی و سایر جنبه های دانش عامه از جمله روش های جمع آوری اطلاعات است که گاه حائز کمال اهمیت است.

۳. «عکس و صدا برداری»: تکنولوژی جدید دو امکان دیگر به ثبت و ضبط وقایع و امور تحقیقاتی افزوده است. فیلم برداری از حرکات و حالات، امکان دیگری در بیان و تفسیر موضوعات مردم نگاری است و تهیه فیلم های مردم نگاری، کوششی مؤثر در شناختن و شناساندن جنبه های تکنیکی و تظاهرات فرهنگی جامعه است.

۴. «جمع آوری ابزار و تشکیل موزه های مردم نگاری»: باتوجه به اینکه شناخت ابزار و ادوات پایه مطالعات فرهنگی جامعه است، ایجاد، تکامل و انطباق ابزار، ادوات و نحوه کاربرد آن ها اولین و مهمترین قدم در مردم نگاری است. مردم نگار در کنار مطالعات دیگر، می کوشد که ابزار و ادواتی را که گویای تکنیک ویژه سنتی است جمع آوری کند و بدین ترتیب موزه های مردم نگاری حاصل رهاوردهای سفرهای تحقیقی است. وجود ابزار و ادوات در موزه ها، شناخت و مقایسه وسایل را آسان می کند و در صورت کامل بودن مجموعه وسایل، اجازه می دهد که میدان عمل ابزار، در غرفه های موزه بازسازی شود.

نتیجه گیری و جمع بندی

«مردم نگاری شهری» تحقیقی است که اغلب بصورت استقرایی (از کل به جز) انجام می گیرد و می تواند در مراحل تصمیم سازی های مدیریتی و برنامه ریزی شهری مورد استفاده باشد؛ چراکه از میزان عینیت بیشتری با مصادیق واقعی و ملموس جامعه در ارتباط است. مردم نگاری اولیه در جوامع ناشناخته انجام می گرفت. جوامعی که در آن قوم نگار دانش محدودی در زمینه مورد بررسی داشت و بنابراین نمی توانست روش استنتاجی (از جز به کل) برگزیند. از آنجا که

نایابی: در جستجوی راه حل. هفت شهر، ۱۵-۲۹.

پیران، پرویز. (۱۳۶۷). شهر نشینی شتابان و ناهمگون (۵) - آلونک نشینی در تهران. اطلاعات سیاسی - اقتصادی، ۳۲-۳۵.

حاتمی، نادر. (۱۳۸۷). حاشیه نشینی و معضل بزهکاری (۲). ماهنامه اصلاح و تربیت، ۱۳-۱۸.

حاتمی، نادر. (۱۳۸۷). حاشیه نشینی و معضل بزهکاری (۱). اصلاح و تربیت، ۲۵-۲۹.

داودپور، زهره. (۱۳۸۶). کلاتشهر تهران و سکونتگاه های خودرو. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری.

ربانی، رسول؛ کلاتری، صمد؛ یآوری، نفیسه. (۱۳۸۳). پدیده حاشیه نشینی و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی آن (ارز نان و دارک اصفهان). پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان ۱۱۹-۱۵۴.

روستا، مجید؛ پالیزبان، سیاوش. (۱۳۸۸). تحلیل شاخص های کیفیت اقتصادی-اجتماعی مبتنی بر مطالعات و مشاهدات میدانی در راستای شناسایی محلات غیررسمی. هفت شهر، ۲۹-۴۰.

ساوج، مایک؛ وارد، آلن. (۱۳۸۷). جامعه شناسی شهری. (مترجم: پوررضا) تهران: سمت.

ستوده، هدایت الله. (۱۳۸۵). آسیب شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات آوای نور.

سفیری، خدیجه. (۱۳۸۸). روش تحقیق کیفی. تهران: انتشارات پیام پویا.

شفیعا، سعید. (۱۳۸۹). ارتباط ظرفیت اجتماعی ساکنین سکونتگاه های غیررسمی با توسعه پایدار محله ای. تهران: دانشکده مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی.

صالحی امیری، سید رضا؛ خدائی، زهرا. (۱۳۸۹). ویژگیها و پیامدهای اسکان غیررسمی و حاشیه نشینی - نمونه موردی: کلاتشهر تهران. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۶۵-۸۰.

صدیق سروسستانی، رحمه الله. (۱۳۷۹). فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب شناسی اجتماعی در ایران. نامه علوم اجتماعی، ۶۷-۱۰۳.

فرجاد، محمد حسین. (۱۳۶۲). آسیب شناسی اجتماعی

نگارها ممکن است از مصاحبه استفاده کنند (خواه مصاحبه خود جوش و خواه از پیش برنامه ریزی شده باشد)؛ حتی ممکن است از داده های بصری استفاده شود و دلایل مستند شده نیز مورد تحلیل قرار بگیرند. از سویی دیگر، و در پایان باید گفت که انجام مطالعه قوم نگاری در محیط های پرخطر اجتماعی، مخاطرات بسیار زیادی برای محققان به همراه خواهد داشت. در ابتدای این تحقیق بارها تهدیدات رفتاری و فیزیکی محقق را در انجام صحیح تحقیق به چالش واداشت. بنابراین پیشنهاد می گردد محققین پیش از ورود به این محلات، مهارت های لازم برای هم رنگ سازی با محیط های اجتماعی را کسب نمایند. از پیش قضاوت های احتمالی جلوگیری کنند و شواهد و حقایق را آنگونه که جاری است مدنظر قرار دهند. به نظر می رسد بیشتر آسیب های شکل گرفته در محله غیررسمی از موقعیت محله و فرصت طلبی های افراد خارج از محله حاصل شده باشد و ساکنین این محلات بی جهت مورد اتهام می باشند. ضمنا نادیده انگاری این محلات، در بلند مدت با هزینه های سرشار پیش بینی نشده بسیاری برای سیستم مدیریت شهری همراه است.

منابع و ماخذ

ابراهیمی، سید محمد؛ مسگریان، علی. (۱۳۸۷). آسیب شناسی اقتصادی نقاط حاشیه نشین و ارتباط آن با جرائم (در مناطق اقبالیه، پویندرو خیرآباد قزوین). اصلاح و تربیت، ۲۰-۳۰.

احمدی، حبیب؛ ایمان، محمد تقی. (۱۳۸۴). فرهنگ فقر، حاشیه نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در میان جوانان حاشیه نشین ده پیاله شیراز در سال ۱۳۸۳. پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ۹۹-۱۱۸.

ایراندوست، کیومرث. (۱۳۸۸). سکونتگاه های غیررسمی و اسطوره حاشیه نشینی. تهران: نشر شهر.

ایمانی، محمدنقی. (۱۳۸۱). تحقیق قوم نگاری در رویکردهای کمی و کیفی تحقیق. نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی (تبریز)، ۳۷-۶۲.

پیران، پرویز. (۱۳۸۷). از اسکان غیررسمی تا اسکان

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۴۲

Space, and Action Nets', *Organisation*, 11 (6): 773-91.

Evans-Pritchard, E. (1976). *The Nuer*. New York: Oxford University Press.

Franklin, A. (2008). 'A Choreography of Fire: A Posthumanist Account of Australians and Eucalypts', in Pickering, A. (ed.), *The Mangle in Practice: Science, Society and Becoming*. Durham: Duke University Press: 46-66.

Frohlick, S. and Harrison, J. (2008). 'Engaging Ethnography in Tourist Research: An Introduction', *Tourist Studies* 8 (1): 5-19.

Inda, J. (2005). 'Analytics of the Modern: An Introduction', in Inda, J. (ed.), *Anthropologies of Modernity: Foucault, Governmentality, and Life Politics*. Oxford: Blackwell: 1-22.

Judd, D. and Fainstein, S. (1999). *The Tourist City*. New Haven: Yale University Press.

Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Law, J. (2002). 'Objects and Spaces', *Theory, Culture and Society*, 19 (5-6): 91-105.

Povinelli, E. (2002). *The Cunning of Recognition: Indigenous Alterities and the Making of Australian Multiculturalism*. Durham: Duke University Press.

Rice, P. and Ezzy, D. (2005). *Qualitative Research Methods*. Melbourne: Oxford University Press.

Sherlock, K. (2001). 'Revisiting the Concept of Hosts and Guests', *Tourist Studies*, 1 (3): 271-95.

Sladanha, A. (2002). 'Music Tourism and Factions of Bodies in Goa', *Tourist Studies*, 2 (1): 43-63.

Travers, M. (1997). *The Reality of Law: Work and Talk in a Firm of Criminal Lawyers*. Suffolk: Ashgate.

Wadsworth, Y. (1998). 'What is Participatory Action

و جامعه شناسی انحراف. تهران: انتشارات بدر.

کلدی، علی رضا. (۱۳۸۱). *انحراف، جرم و پیشگیری*. رفاه اجتماعی، ۵۱-۷۲.

گلچین، مسعود. (۱۳۸۵). *انحراف اجتماعی جوانان در آیینہ پژوهش ها (نمونه ای از کاربرد فن تحلیل ثانوی)*. نامه علوم اجتماعی، ۱۲۴-۱۵۸.

گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۷). *جامعه شناسی*. (مترجم: صبوری) تهران: نشر نی.

نادمی، داود. (۱۳۸۶). *آسیب شناسی اجتماعی شهر و نقش سرمایه اجتماعی در کاهش آن*. اطلاعات سیاسی-اقتصادی (۲۳۷-۲۳۸)، ۲۵۴-۲۶۳.

نقدی، اسدالله؛ صادقی، رسول. (۱۳۸۲). *حاشیه نشینی چالشی فراروی توسعه پایدار شهری*. رفاه اجتماعی، ۲۰، ۲۱۳-۲۳۴.

وامقی، روشنک؛ رفیعی، حسن؛ مدنی قهفرخی، سعید. (۱۳۸۸). *تدوین سند ملی کاهش و کنترل آسیب های اجتماعی ۱۳۸۴-۱۳۸۵* (مدرن سازی یک تجربه).

فصلنامه رفاه اجتماعی، ۶۷-۸۹.

حافظ نیا، محمد رضا (۱۳۸۰) *مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*، تهران، انتشارات سمت.

حافظ نیا، محمد رضا؛ کاویانی راد، مراد؛ کریمی پور، یدالله؛ طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۵) *تاثیر جهانی شدن بر هویت محلی (نمونه موردی: دانشجویان دانشگاه های دولتی شهر تهران)*، فصلنامه ژئوپولیتیک، سال دوم، شماره سوم و چهارم، صص ۱-۲۱.

هادی زاده بزار، مریم. (۱۳۸۴). *حاشیه نشینی و راه کارهای ساماندهی آن در جهان*. مشهد: برزین.

هزار جریبی، جعفر؛ امین، صارمی نوذر؛ یوسف وندی، فریبرز (۱۳۸۸). *اثر حاشیه نشینی بر وقوع جرایم اجتماعی شهرستان کرمانشاه در سال ۱۳۸۶*. مطالعات مدیریت انتظامی، ۷۳-۸۶.

والتر، مگی (۲۰۰۹) *روش های تحقیق اجتماعی*، ویراست مگی والتر، انتشارات دانشگاه آکسفورد.

Amin, A. (2007). 'Rethinking the Urban Social', *City*

11 (1): 100-114. Czarniawska, B. (2004). 'On Time,

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

۴۴۳

- Research?', Action Research International, Paper 2.
- Murray, Warwick E., (2006), Geographies of Globalization, London: Routledge.
- Gottdiener, Mark and Budd, Leslie, (2005), Key concepts in urban studies, Sage Publication: London, ThousandOaks, and New Delhi.
- Willis, P. (1980). Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs. Surrey:Gower.
- Source: Felicity Picken, What is ethnography?, in : Maggie Walter, Social Research Methods (second edition), chapter 18, oxford university press, 2009
- Atkinson, R; Buck, N; Kintrea, K. (2010). Neighbourhoods and Poverty: Linking Place and Social Exclusion. In N. Buck, I. Gordon, A. Harding, & I. Turok, Changing Cities-Rethinking Urban Competitiveness, Cohesion and Governance (pp. 154-171). Houndmills: Palgrave Macmillan publication.
- UN-HABITAT. (2002). Cities without Slums. Nairobi: UN-HABITAT Publication.
- UN-HABITAT. (2005). Financing urban shelter-Global report on human settlements 2005. London: EARTHSCAN Publication.
- UN-HABITAT. (2003). The Challenge Of Slums - Global report on human settlements 2003. London: EARTHSCAN Publication.
- UNITED NATIONS. (2009). SELF-MADE CITIES - In Search of Sustainable Solutions for Informal Settlements in the United Nations Economic Commission for Europe Region. New York: UNITED NATIONS PUBLICATIONS.

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۶ بهار ۹۶
No.46 Spring 2017

■ ۴۴۴ ■